

MUHASEBE STAJYERLERİNİN PROFİLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Kadir GÜRDAL*

Yrd. Doç. Dr. Mustafa DOĞAN**

ÖZET

Bazı mesleklerde olduğu gibi, muhasebe mesleğine girişte ve mesleğin sürdürülmesi sırasında uygulanan mesleki yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Saygınlığı ve önemi gün geçtikçe artan muhasebe mesleğine ilişkin bu düzenlemelerin başında, mesleğe giriş koşullarına ilişkin düzenlemeler gelmektedir. Bu çalışma, bir yönüyle mesleğin ilk adımını oluşturan staj sürecine ilişkin düzenlemeleri aktarmayı, diğer bir yönüyle ise muhasebe mesleğinin geleceği olan stajyerlere ilişkin bazı niceliksel bilgileri paylaşmayı amaçlamaktadır.

Muhasebe mesleğine girişte, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de aday meslek mensupları staja tabi tutulmaktadır. Bu çalışmada staja giriş, staj, staj sürecinde uzaktan eğitim metodu ile verilen kuramsal eğitim ve stajın tamamlanmasından sonra muhasebe meslek mensubu olabilmek için girilmesi gereken sınavlara kısaca değinilmiştir. Staj sürecine ilişkin bu açıklamalardan sonra, stajyerler çeşitli yönleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Eğitimi, Muhasebe Stajı, Uluslararası Eğitim Standartları

ABSTRACT

As in many other professions, there are some professional legal regulations for entering and performing accounting profession. Entry requirements for the accounting profession are the first step of these regulations. As interns are the future of the accounting profession, this study is an aspect of the regulations regarding the process of transferring an internship, in another aspect aims to share some of the numerical data about interns.

In the beginning of the accounting profession, as well as in many countries of the world, candidate professionals in Turkey are subject to internship. In this study, being internship, internship period, theoretical training provided by the method of distance education during the internship and the exam which is performed at the end of the internship are briefly mentioned. After these explanations about the process of internship, interns are tried to be introduced in various aspects.

Keywords: Accounting Education, Accounting Training, International Education Standards

* Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi. kgurdal@politics.ankara.edu.tr

** Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi. dogan@politics.ankara.edu.tr

1. GİRİŞ

Muhasebe mesleğinde staj, zorunlu olarak alınması gereken lisans eğitimi ile meslek unvanının elde edilmesi arasında yer alan önemli bir süreçtir. Stajyerler muhasebe mesleği ile genellikle staj sürecinde tanışmakta, gelecekte mensubu olacakları mesleği staj sırasında tanımaktadırlar.

Muhasebe mesleğinin kariyer olarak ilk unvanını oluşturan serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM) olabilmek için meslek kanununda belirlenen fakültelerin ve bunlardan mezun olanların sayısı her yıl artmaktadır. Bu artışa paralel olarak muhasebe mesleğine giriş için başvurular da artış görülmektedir. Mesleki faaliyetleri çerçevesinde işletmelerde muhasebe bilgi sistemlerini kuran ve işleten muhasebe meslek mensuplarına staj süresince arzulan niteliklerin kazandırılmasında, stajyerlerin mevcut profillerinin saptanması ve bunlara uygun bir eğitim planlaması yapılması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'deki muhasebe meslek mensuplarına ve stajyerlerine ilişkin araştırmalar, güvenilir verileri derleme konusundaki zorluklar nedeniyle, çok azdır (Uzay, 71). Bu çalışmanın amacı, 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nda yapılan değişiklikten sonra 2009 yılından başlayarak günümüze kadar muhasebe mesleğini seçmiş stajyerler hakkında bazı saptamalar ve değerlendirmeler yapmaktır. Bu çalışmadan beklenen yararların başında; meslek örgütünün stajyerlere doğru bir bakış açısıyla yaklaşmasına ve dolayısıyla mesleğin geleceğine yönelik planların hazırlanmasına; üniversitelerin ise, meslek olarak Serbest Muhasebeci Mali Müşavirliği seçmeyi düşünen öğrencilerini geleceğe hazırlamalarına yardımcı olabilecek ipuçları sağlamasıdır.

Araştırmanın evreni, Türkiye'de 2009-2012 yılları arasında staja başlayan muhasebe aday meslek mensuplarıdır. Araştırmada tanımlayıcı ve bağıntısal araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler, stajyerler tarafından beyan edilen ve meslek odalarının kontrolünden de geçen bilgilerden derlenmiştir.

Çalışmada öncelikle staj süreci ana hatlarıyla açıklanmış, arkasından da farklı kaynaklardan elde edilen verilerden hareketle stajyerlerle ilgili saptama ve değerlendirmeler sunulmuştur.

2. MUHASEBE MESLEĞİNDE STAJ

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde muhasebe mesleğinin yürütülmesi için belirli koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar arasında ortak olarak öne çıkanlar şunlardır:

- Konu ile ilgili bir üniversite lisans programının tamamlanması,
- Mesleki yeterliliğinin oluşması için bir staj sürecinin tamamlanması,
- Mesleki yeterliliğin ispat edileceği yeterlilik sınavlarından başarılı olunması.

Nitekim merkezi Brüksel'de bulunan, Avrupa kıtasındaki 33 ülkeden 45 muhasebe meslek örgütünü bir çatı altında toplamayı amaçlayan Avrupa Muhasebe Uzmanları Federasyonu (Fédération des Experts-comptables Européens - FEE) tarafından yapılan kapsamlı bir araştırma sonucunda, Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkelerde muhasebe ve denetim mesleğine girişte aranan temel koşullarda büyük ölçüde yakınsama olduğu belirtilmiştir (FEE, 4). Anılan temel koşullar, üniversite eğitimi (FEE, 13), mesleki eğitim ile desteklenen staj süreci (FEE, 15) ve mesleki sınavlar (FEE, 18) olarak sayılmıştır.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (Inter-

national Federation of Accountants - IFAC)'nun bir komitesi olarak faaliyetlerini sürdüren Uluslararası Muhasebe Eğitim Standartları Kurulu (International Accounting Education Standards Board - IAESB), muhasebe eğitimi konusunda küresel ölçekte çalışmalar yapmaktadır. Komite'nin temel amacı, muhasebe meslek mensupları ile muhasebe aday meslek mensuplarının mesleki bilgi, mesleki yetenekler, mesleki değerler ve etik alanlarında yetiştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda IAESB, meslek mensuplarının sürekli gelişimine, muhasebe aday meslek mensuplarının yetiştirilmesine ve yeterlilik eğitimine katkı sağlamak amacıyla muhasebe eğitimi alanında standartlar geliştirmektedir. (<http://www.ifac.org>)

IAESB'in muhasebe eğitimine ilişkin olarak oluşturduğu 8 standart (International Education Standards-IES) bulunmaktadır:

- IES 1: Muhasebe Eğitimine Giriş Şartları
- IES 2: Muhasebe Eğitim Programlarının İçeriği
- IES 3: Mesleki Beceriler ve Genel Eğitim
- IES 4: Mesleki Değerler, Etik ve Tutum
- IES 5: Uygulama Deneyimi
- IES 6: Mesleki Yeterlilik ve Yetkinlik
- IES 7: Sürekli Mesleki Gelişim: Yaşam Boyu Öğrenme Programı ve Mesleki Yeterliliğin Sürekli Gelişimi
- IES 8: Denetim Mesleğinde Yetkinlik Şartları

Türkiye'de muhasebe mesleğine ilişkin staj düzenlemesinin ana kaynağı 13.06.1989 tarihinde 20194 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhase-

beci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu olmuştur. Bu Kanun uyarınca muhasebe mesleği için farklı üç meslek grubu tanımlanmış, aday meslek mensuplarının eğitim durumuna göre farklı staj süreleri öngörülmüştür. Buna göre; ticaret liseleri ve maliye meslek liselerinden mezun olanlar için altı yıl, Kanun'da sayılan önlisans mezunları için dört yıl, yine Kanun'da sayılan lisans mezunları için ise iki yıl staj zorunluluğu getirilmiştir.

26.07.2008 tarih ve 26948 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5786 Sayılı Kanun ile 3568 Sayılı Kanun'da muhasebe mesleğine ilişkin önemli değişiklikler yapılmıştır. Çalışma konumuz açısından bu değişikliklerin başlıcaları; 3568 sayılı Kanun'da sayılan muhasebe meslek gruplarından serbest muhasebeciliğin (mevcut serbest muhasebeciler hariç) kaldırılması, sadece lisans mezunlarının meslek mensubu olabilmesi, lisans düzeyinde mezun olan aday meslek mensuplarının staj süresinin üç yıla çıkarılmasıdır. Kanun'daki bu değişiklik dolayısıyla 2009 yılından itibaren staja başlayan muhasebe aday meslek mensupları üç yıl staj yapmaktadırlar. Böylece IFAC bünyesindeki IAESB tarafından hazırlanan Staj Gereklilikleri Standardı'na (IES 5, Practical Experience Requirements) uyum sağlanmıştır. Bu yönüyle 2009 yılı, muhasebe mesleği açısından önem taşımaktadır.

5786 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler sonrasında muhasebe mesleğinin ilk unvanı olarak belirlenen serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM) unvanını alabilmek için staja giriş sınavını kazanmak ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulan Temel Eğitim ve Staj Merkezi'nin (TESMER) eğitim programını tamamlayıp başarılı olmak şarttır (3568 sayılı Kanun, 6. Madde). 3568 sayılı Kanun'un 50/b maddesi gereğince düzenlen-

miş olan SMMM Staj Yönetmeliği¹, staja giriş sınavında başarılı olmuş muhasebe meslek mensubu adaylarının meslek mensubu oluncaya kadarki süreçte yetiştirilmelerini, mesleğe hazırlanmaları için verilecek eğitim programlarını ve stajda uygulanacak değerlendirme yöntemlerini düzenlemektedir.

Muhasebe mesleğine adım atmak isteyen adaylar, Kanun'da belirtilen koşulları taşıdıklarını belgeledikten sonra, staja giriş sınavına alınmaktadırlar. Staja giriş sınavı 2000 yılından önce illerde bulunan SMMM odaları tarafından yapılmakta iken, bu tarihten sonra merkezi olarak yapılmaya başlanmıştır (Bayazıtlı, 19). Böylece staj için başvuran tüm adayların eşit koşullarda değerlendirilmeleri sağlanmıştır.

Staja giriş sınavı yılda üç kez Ankara ve İstanbul'da düzenlenmektedir. Bu sınavda “genel kültür ve yetenek” ve “alan bilgisi” olmak üzere iki ana başlıkta sorular sorulmaktadır. “Genel kültür ve yetenek” ana başlığı altında Türkçe, Matematik, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi alt başlıkları yer almaktadır. Alan bilgisi ana başlığı altında ise, Muhasebe, Ekonomi, Maliye ve Hukuk alt başlıklarından sorular yöneltilmektedir (http://www.tesmer.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=79). Sınavda başarılı olan adaylar, muhasebe mesleğine ilk adımlarını atmaktadırlar. 2009-2012 yılları arasında bu sınava giren, sınavda başarılı olan ve stajlarını başlatan aday muhasebe meslek mensuplarına ilişkin sayısal bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: 2009-2012 Yılları Arasında Dönemler İtibariyle Staja Giriş Sınavına Başvuran, Sınavda Başarılı Olan ve Stajını Başlatan Aday Sayıları

Sınav Dönemi	Sınav Başvuran Kişi Sayısı	Sınavda Başarılı Olanların		İlgili Dönemde Stajını Başlatan Kişi Sayısı
		Sayısı	Oranı	
2009/1	13626	2169	%16	1725
2009/2	11414	1479	%13	2005
2009/3	12575	1899	%15	1503
2010/1	12956	2057	%16	1771
2010/2	10766	2223	%21	1998
2010/3	12653	1598	%13	2247
2011/1	13937	1815	%13	1616
2011/2	13042	1634	%13	1933

¹ Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Serbest Muhasebecilik Staj Yönetmeliği (25.12.2012 Tarih ve 28508 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.)

2011/3	14785	2428	%16	1782
2012/1	14568	1908	%13	2428
2012/2	13364	2080	%16	1896
2012/3	15284	2650	%17	2058
TOPLAM		23940		22962

Kaynak: TESMER Otomasyon Sistemi (TEOS) veritabanından ve TÜRMOB-TESMER 2010, 2011 ve 2012 yılları faaliyet raporlarından derlenmiştir. (<http://www.turmobil.org.tr/TurmobilWeb/FaliyetRaporu.aspx>)

2009-2012 yılları arasında yapılan 12 staja giriş sınavında sınavda başarılı olan adayların sınavı katılan adaylara oranı dönemler itibarıyla %13 ile %21 arasında değişmekle birlikte, ortalama %15'tir. Staja giriş sınavına katılan ve dolayısıyla muhasebe meslek mensubu olmak niyetini taşıyan çok fazla kişi bulunmakla birlikte, bunların önemli bir kısmının sınavı ilk girişte başarılı olamadığı görülmektedir.

Staja giriş sınavından başarılı olanlar, üç yıl içerisinde bir SMMM veya yeminli mali müşavir (YMM) yanında, gözetiminde veya denetiminde stajlarını başlatmak zorundadırlar (http://www.tesmer.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=82&Itemid=563). Tablo 1'de, bazı dönemlerde stajını başlatan aday sayısının sınavı kazanan aday sayısından daha fazla olmasının nedeni; staja giriş sınavını kazanan adayın, sınavı kazandığı dönemi takip eden üç yıl içinde stajını başlatabilmesine izin verilmesidir. Toplam rakamlara bakıldığında, staja giriş sınavını kazananların çok önemli bir kısmının (%95,7'sinin) sınavı kazandıktan sonraki ilk dönemde stajlarını başlattıkları, yaklaşık %4,3'lük kısmının ise staja başlamadıkları görülmektedir.

Tablo 2'de, staja giriş sınavına başvuran adayların mezun oldukları üniversitelere göre dağılımları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, Anadolu Üniversitesi mezunlarının sayısının diğer üniversitelerden mezun olanlara göre çok daha fazla olduğu görülmektedir. 2009-2012 yılları arasındaki dört yıl esas alındığında, sınavı başvuran Anadolu Üniversitesi mezunlarının oranı, 12 sınav dönemi boyunca yapılan sınavlara katılan adayların aritmetik ortalamasının %66,7'sini oluşturmaktadır. Aynı dönemde staja giriş sınavlarına katılan kişiler, sınavlara birden fazla girmiş olmaları göz önünde bulundurulmaksızın (unique) değerlendirildiğinde, adayların %63,98'i Anadolu Üniversitesi'nden mezundur. Çalışmada karışıklığı arttırmamak için fakülteler bazında bilgi verilmemiştir ancak Anadolu Üniversitesi mezunlarının çok önemli bir kısmının Açık Öğretim Sistemi² (AÖS) mezunu oldukları da özellikle vurgulanmalıdır. Tablo 1'de de görüldüğü gibi, 2011 yılından itibaren staja giriş sınavına yapılan başvurulara belirgin bir artış yaşanmaktadır. Buna ek olarak, Anadolu Üniversitesi mezunlarının toplam başvurular içindeki payı da artmaktadır (Bakınız Tablo 3).

² Bu çalışmada, Anadolu Üniversitesi tarafından açık ve uzaktan öğretime dayalı eğitim veren Açık Öğretim Fakültesi, İktisat Fakültesi ve İşletme Fakültesi, Açık Öğretim Sistemi olarak anılmaktadır.

Tablo 2: Staja Giriş Sınavına Başvuran Adayların Mezun Oldukları Üniversitelere Göre Dağılımı - İlk 10 Üniversite (2009-2012 yıllarında düzenlenen 12 staja giriş sınavına ilişkin verilerin aritmetik ortalaması)

Üniversite	Adayların Mezun Oldukları Üniversitenin Oranı (%)	Aynı Üniversiteden Mezun Adayların Sınav Başarısı Oranı (%)
Anadolu Üniversitesi	66,74	16,09
İstanbul Üniversitesi	1,47	36,78
Marmara Üniversitesi	1,43	35,07
Uludağ Üniversitesi	1,32	25,46
Dokuz Eylül Üniversitesi	1,32	25,70
Dumlupınar Üniversitesi	1,08	21,68
Selçuk Üniversitesi	0,97	18,67
Karadeniz Teknik Üniversitesi	0,82	24,64
Celal Bayar Üniversitesi	0,71	26,78
Gazi Üniversitesi	0,61	27,72

Kaynak: TEOS veritabanındaki verilerden derlenmiştir.

Tablo 2’de Sınav Başarısı sütununda yer alan rakamlar, her üniversitenin kendi mezunları arasındaki başarısı ayrı ayrı hesaplanarak gösterilmiştir. Örneğin staja giriş sınavına başvuran Marmara Üniversitesi mezunu her 100 kişiden yaklaşık 35’i sınavda başarılı olmaktadır. Bununla birlikte, sınavda başarısız olan adaylar izleyen dönemlerde yeniden staja giriş sınavına başvurabilmektedirler. Adayların ilk başvurularından itibaren, açılacak dokuz sınava katılma olanağı olduğundan, %16’lık bir başarı oranına sahip Anadolu Üniversitesi mezunlarının %51’i, diğer stajyer adaylarının yaklaşık %63’ü, sınava girme haklarını defalarca kullandıktan sonra, staja giriş sınavından başarılı olmaktadır.

Stajyerlerin bu profili, izleyen yıllarda muhase-

be meslek mensubu olacak kişiler için de bir işaret olarak algılanmalıdır. Gerek staja giriş sınavına başvuru sayısında gerek sınavı kazanan stajyer adayları içerisinde Anadolu Üniversitesi mezunlarının önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Sınava girenlerin başarı durumları açısından değerlendirildiğinde, diğer üniversitelerden mezun olanların başarı oranlarının Anadolu Üniversitesi mezunlarından daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte stajyer sayısı içinde Anadolu Üniversitesi mezunlarının çok fazla olmasının, öncelikle sınava giren sayısının fazla olmasından kaynaklandığı; muhasebe mesleğine Anadolu Üniversitesi mezunlarının ve özellikle AÖS mezunlarının daha fazla rağbet gösterdiği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Tablo 3: Staja Giriş Sınavına Başvuran Anadolu Üniversitesi Mezunlarının Sayılarının ve Başarılarının Sınav Dönemlerine Göre Değişimi

Sınav Dönemi	Sınava Başvuran Aday Sayısı	Sınavı Kazanan Aday Sayısı	Başarı Oranı (%)
2009-1	8312	1822	21,91
2009-2	6987	1240	17,74
2009-3	7802	1593	20,42
2010-1	7988	1719	21,52
2010-2	6612	1647	24,91
2010-3	7463	783	10,49
2011-1	8657	878	10,15
2011-2	8917	832	9,33
2011-3	10632	1557	14,65
2012-1	10930	1313	12,02
2012-2	10092	1452	14,39
2012-3	12423	1939	15,61

Kaynak: TEOS veritabanındaki verilerden derlenmiştir.

3. STAJ SÜRECİ VE EĞİTİM

IAESB'nin Mesleki Beceriler ve Genel Eğitim (IES 3, Professional Skills and General Education) standardında ayrıntıları ile belirtildiği üzere, staj süresince stajyerlerin³

- Entelektüel beceriler,
 - o Bilgi
 - o Kavrama
 - o Uygulama
 - o Analiz
 - o Sentez
 - o Değerlendirme
- Teknik ve fonksiyonel beceriler,
 - o Sayısal (matematik ve istatistik) ve bilişim
 - o Karar verme modelleri ve risk analizi
 - o Ölçme
 - o Raporlama
 - o Yasalara ve düzenleyici otoritelerin düzenlemelerine uyum
- Kişisel beceriler,
 - o Kendini kontrol edebilme
 - o İnisiyatif, etkileme ve kendi kendine öğrenme
 - o Sınırlı kaynakları etkin kullanabilme ve öncelikleri belirleyebilme becerisi

³ IES 3, madde 3.

- o Sezgi gücü ve değişikliklere uyum
- o Karar vermede mesleki ve etik değerleri ve davranışları kullanabilme
- o Mesleki şüphecilik
- Kişiler arası iletişim becerileri,
 - o Birlikte çalışabilirlik
 - o Farklı kültürden ve bilgi düzeyinden kişilerle etkileşim
 - o Mesleki konularda makul sonuçlara ulaşmak ve uzlaşmak
 - o Kültürler arası ortamlarda etkin çalışabilirlik
 - o Resmi ve gayri resmi ortamlarda yazılı ve sözlü olarak temsil, tartışma, raporlama ve savunma yetenekleri
 - o Dinleme ve okuduğunu anlama becerisi
- Örgütsel ve yönetsel beceriler
 - o Stratejik planlama, proje yönetimi, insan kaynakları yönetimi ve karar verme becerileri
 - o İnsanları örgütleme ve motive etme becerisi
 - o Liderlik
 - o Mesleki yargılama ve basiret

kazanmaları hedeflenmektedir. Beceriler, muhasebe mesleğini yürütenlerin yeterliliklerini gösterebilmesi için gerekli bilgi, mesleki değerler, etik ve davranışlardan oluşmaktadır. Staj süresince verilecek eğitimlerin de stajyerlerin bilgi düzeyinin, mesleki ve etik değerlerinin, mesleki davranışlarının geliştirilmesine yönelik olması beklenmektedir⁴.

Staj Yönetmeliği'nin 6. maddesinde stajın hedefleri,

- Meslek etiğini ve meslek bilincini yerleştirmek,
- İlgili mevzuatı ve uygulamayı doğru ve etkili bir biçimde öğretmek ve mesleki bilgileri geliştirmek,
- Yabancı dil ve bilgi teknolojileri eğitimine olanak sağlamak,
- Mesleki uygulamalarda uluslararası ve ulusal standartları etkin kılmak

olarak sayılmıştır.

Staj Yönetmeliği'nde belirlenen bu hedeflere ulaşmak, muhasebe mesleğinin kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesini sağlamak için TESMER tarafından çalışmalar yürütülmektedir. Bu doğrultuda IFAC Eğitim Komitesi tarafından hazırlanan standartlarla uyumlu bir stajyer eğitim programı geliştirilmiştir. Stajyerler, stajları süresince IAESB'nin Muhasebe Mesleği Eğitim Programlarının İçeriği (IES 2, Content of Professional Accounting Education Programs) standardında belirlenen çerçevede zorunlu eğitime tabi tutulmaktadır. 2005 yılı başından itibaren staja başlayan aday meslek mensupları zorunlu eğitim kapsamındadır. Stajyerlerin zorunlu eğitiminin içeriği 2009 yılında güncellenerek, IFAC'ın eğitim standartlarındaki ders içeriklerine uygun hale getirilmiştir.

IES 2 standardında aday meslek mensubuna staj süresince verilmesi önerilen eğitim programında yer alan konular,

- Muhasebe ve finans,
- Yönetim ve organizasyon,
- Bilgi teknolojileri

olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Bu ana başlıklar altında yer alan konular ise Tablo 4'te sunulmuştur.

⁴ IES 3, madde 5.

Tablo 4: IES 2’de Önerilen Eğitim Konuları

Muhasebe ve Finans	Yönetim ve Organizasyon	Bilişim Teknolojileri
Finansal muhasebe ve finansal raporlar	Ekonomi	Genel bilgi teknolojileri
Yönetim muhasebesi	İş çevresi ve kurumsal yönetim	Bilgi teknolojileri denetimi
Vergi	Kurumsal davranış	Bilgi teknolojileri yeterliliği
İşletme ve ticaret hukuku	Sayısal yöntemler	Bilgi teknolojileri kullanıcılarının yeterliliği
Denetim ve güvence	İş etiği	Bilgi teknolojileri ekibinin rolleri ve yeterlilikleri
Finans ve finansal yönetim	Uluslararası iş ve küreselleşme	
Mesleki değerler ve etik	Finansal piyasalar	
	Yönetim ve stratejik karar alma	
	Pazarlama	

IES 2’de belirlenen bu konular esas alınarak belirlenen ve TESMER tarafından 2009 yılından bu yana uygulanan stajyerlerin uzaktan sürekli eğitimi kapsamında stajyerlere Tablo 5’te belirtilen konularda temel bilgiler aktarılmaktadır. Eğitimin ve stajın özellikleri de dikkate alınarak

bazı konularda ayrıntılı, bazı konularda genel bilgilendirme yapılmaktadır. Örneğin muhasebe ve finans konuları daha ayrıntılı incelenirken, yönetim ve organizasyon ile bilgi teknolojileri konularında stajyerlerde farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Tablo 5: Uzaktan Sürekli Eğitim Programı Konuları

Muhasebe Grubu	Yönetim ve Organizasyon Grubu	Bilişim Teknolojileri Grubu
Beyannameler	Büro Yönetimi	Bilişim Teknolojileri Bilgisi
Defterler ve Belgeler	Dış Ticaret İşlemleri ve Mevzuatı	Muhasebe Bilgi Sistemi
Denetim	Ekonomik Göstergelerin Yorumlanması	Yönetim Bilişim Sistemleri
Finansal Piyasalar	Hizmet Pazarlaması	
Finansal Tablolar ve Analizi	İnsan Kaynakları Yönetimi	
Finansal Yönetim	İstatistik	
Maliyet Muhasebesi	Kurumsal Yönetim	
Meslek Hukuku	Marka	
Mesleki Değerler ve Etik	Örgütsel Davranış	
Türkiye Muhasebe Standartları	Proje Yönetimi	
Risk Yönetimi ve İç Denetim	Stratejik Yönetim ve Rekabet	
Sermaye Piyasası Mevzuatı	Küreselleşme ve Uluslararası İşletmecilik	
Sınai Haklar	Uluslararası Muhasebe Kuruluşları	
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	Yönetim ve Stratejik Karar Alma	
Ticaret Hukuku		
Uluslararası Denetim Standartları		
Vergi Hukuku		
Yönetim Muhasebesi		

TESMER tarafından aday meslek mensuplarına stajları süresince verilen eğitimin, IES 2 ile büyük ölçüde uyumlu olduğu açıktır. Bununla birlikte stajyerlerin eğitiminde IES 2’de muhasebe ve finans ana başlığı altında yer alan “finansal muhasebe ve finansal raporlar” konusu uzaktan sürekli eğitim kapsamında ayrı bir konu olarak düzenlenmemiştir. Finansal muhasebenin ayrı bir konu olarak stajyerlerin eğitimi programında yer almaması, stajyerler için finansal muhasebe konularının bir ön gereklilik olarak görülmesinden kaynaklanmıştır olabilir. Nitekim lisans me-

zuniyeti kapsamında meslek kanununda sayılan fakülte ve bölümlerde finansal muhasebe derslerinin adaylarca alınmıyor olması ve staja giriş sınavında finansal muhasebenin temel konulardan birini oluşturması bu duruma gerekçe oluşturmaktadır. Ancak, mezunlarının muhasebe mesleğine kabul edilmesi yasal olarak mümkün olan bazı fakülte ve bölümlerin muhasebe ile ilgili aldıkları derslerin birbirinden çok farklı düzeylerde olduğu, bazı fakülte ve bölümlerde ise muhasebe ile ilgili hiçbir dersin olmadığı görülmektedir (Özbirecikli, Pastacıgil, 85).

4. STAJIN TAMAMLANMASI VE SMMM YETERLİK SINAVI

Stajını tamamlayan lisans ve lisansüstü mezunu aday meslek mensuplarının serbest muhasebeci mali müşavir unvanını alabilmeleri için, yılda üç kez düzenlenen serbest muhasebeci mali müşavirlik mesleki yeterlik sınavlarına katılmaları ve başarılı olmaları gerekmektedir. Sınavlar yazılı olarak yapılmaktadır. Aday meslek mensupları, yedi sınav konusundan sınava girmektedirler. Sınav konuları,

- Finansal Muhasebe,
- Finansal Tablolar ve Analizi,
- Maliyet Muhasebesi,
- Muhasebe Denetimi,
- Vergi Mevzuatı ve Uygulaması,
- Hukuk,
- Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Meslek Hukuku

başlıklarından oluşmaktadır.

Sınavlardan başarılı sayılmak için adaylar her dersten 100 üzerinden en az 50 puan almak zorundadırlar. Belge almaya hak kazanmak için tüm derslerden alınan puanların ortalamasının en az 60 olması gereklidir. Yanında staj yapılan meslek mensubu tarafından adaya verilen staj notu da not ortalamasının hesaplanmasına dâhil edilir. Adaylar, girdikleri ilk sınavın sonuçlarının açıklandığı tarihten başlayarak iki yıl içinde açılacak sınavlara katılarak tüm derslerden başarılı olmak zorundadırlar. Adayların her dersten dört sınav hakkı vardır. Derslerin tümünden başarılı olduğu halde 60 not ortalamasını sağlayamayan adaylar, iki yıllık süre içerisinde ve sınav haklarını doldurmamış iseler, istedikleri derslerden not yükseltme sınavlarına katılabilirler⁵.

Girdikleri ilk sınavda tüm derslerinden başarılı olan adayların sayıları, staj süresince aldıkları eğitimin stajyerlere katkısının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. 1997-2011 yılları arasında yapılan SMMM sınavlarında ilk hakkında tüm derslerden başarılı olan adayların sayısı ortalama 19 iken, 2009 yılında staja başlayan adayların da katıldığı 2012-2013 yıllarında yapılan son beş sınavda ilk hakkında tüm derslerden başarılı olan adayların ortalama sayısı 196'ya yükselmiştir. Bu bağlamda, SMMM yeterlik sınavlarında ilk hakkında başarılı olan adayların sayılarındaki bu artış, staj süresinin üç yıla çıkarılmasının ve staj sürecinde alınan eğitimin stajyer eğitimine olumlu katkıda bulunduğunu göstermektedir.

5. STAJYERLERİN PROFİLİ

Bu çalışmada, 3568 sayılı Kanun'da 26.07.2008 tarihli 26948 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5786 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra staja giriş sınavını kazanmış ve 2009 yılından itibaren stajını başlatmış aday meslek mensuplarına ilişkin, yaklaşık üç yıllık veriler derlenmiştir. Elde edilen verilerden hareketle çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

1 Ocak 2009 ile 31 Aralık 2012 tarihleri arasında staja başlayan adayların toplam sayısı 24068'dir. Bu stajyerlerin 13517'si erkek, 10551'i ise kadındır. Başka bir deyişle stajyerlerin %56'sı erkek, %44'ü kadındır.

Bu dört yıllık dönemde staja başlayanların yaş ortalaması 29,6'dır. Doğum tarihlerine bakıldığında stajyerlerin %77,7'sinin 1979 ile 1988 yılları arasındaki 10 yıllık periyotta doğduğu görülmektedir. 1983 ile 1987 yılları arasındaki beş yılda doğan stajyerlerin toplam stajyerlere oranı ise %47,3'tür. Üniversitelerdeki bir lisans programından mezun olma yaşı olağan koşullarda 22

⁵ Stajyer El Kitabı, "http://www.tesmer.org.tr/images/docs/elkitabı.pdf", sayfa 81.

kabul edilirse, stajyerlerin yaş ortalamasının yaklaşık 30 olması dikkat çekicidir. Bu durumda muhasebe mesleğine adım atmayı düşünen adayların, mesleği ideallerindeki meslek olarak mı seçtikleri yoksa bir süre diğer mesleklere giriş olanaklarını değerlendirdikten sonra mı bu mesleğe yöneldikleri incelenmelidir. İlk seçeneğe geçerli ise, stajyerlerin 22 yaşından daha büyük bir yaşta mezun oldukları ve/veya staja başlama sınavını kazanma sürecinin uzun sürdüğü sonucuna ulaşılabilir. İkinci seçeneğin geçerli olması durumu ise daha önemli sorunlara işaret etmektedir.

Stajyerlerin %49'u (11853 kişi) stajını İstanbul'da sürdürmektedir. Bunların %54,81'i erkek, %45,19'u kadındır. Ankara'da staj yapanlar sayıca ikinci büyüklükte olup, toplam stajyerlerin %10'unu oluşturmaktadır. Ankara'daki 2456 stajyerin yaklaşık %55'i erkek, %45'i ise kadındır. Ankara ve İstanbul'daki stajyerlerin cinsiyet dağılımının Türkiye genelindeki oranı büyük ölçüde belirlediği söylenebilir. İzmir'de staj ya-

pan stajyerlerin sayısı 1649'dur. Stajyerlerin 797'si erkek, 852'si kadındır. Oransal olarak bakıldığında, erkeklerin oranı %48,33, kadınların oranı %51,67'dir. İzmir'e paralel şekilde, kadın stajyerlerin erkek stajyerlerden daha fazla olduğu diğer SMMM odalarında kadın stajyerlerin ildeki toplam stajyerler içindeki oranı Artvin'de %80, Kars'ta %65, Yalova'da %64, Fethiye'de %54, Kocaeli'de %53, Hatay'da %51, Ordu'da %51'dir. Bursa'da ise kadın ve erkek stajyerlerin oranları eşittir. Stajyer sayısı az olan Kars dışında diğer odaların, denize kıyısı olan illerdeki odalar olduğu göze çarpmaktadır. Ancak, denize kıyısı olan tüm iller için böyle bir genelleme yapmak mümkün değildir, örneğin Sinop'ta toplam stajyerler içinde kadın stajyerlerin oranı %20, Rize'de %29, Samsun'da ise %33'tür.

Stajyer sayılarına göre en büyük 10 SMMM odasının stajyer sayıları ile bunların cinsiyet dağılımı Tablo 6'da yer almaktadır. İstanbul, Ankara ve İzmir'de staj yapan stajyerlerin toplam stajyerlere oranı %66'dır.

Tablo 6: 2012 Yılı Sonundaki Stajyer Sayılarına Göre İlk 10 SMMM Odası

Oda	Erkek	%	Kadın	%	Toplam
İstanbul SMMM Odası	6497	54,81	5356	45,19	11853
Ankara SMMM Odası	1351	55,01	1105	44,99	2456
İzmir SMMM Odası	797	48,33	852	51,67	1649
Bursa SMMM Odası	546	49,59	555	50,41	1101
Antalya SMMM Odası	376	54,73	311	45,27	687
Kocaeli SMMM Odası	307	46,59	352	53,41	659
Kayseri SMMM Odası	371	66,01	191	33,99	562
Adana SMMM Odası	275	58,14	198	41,86	473
Konya SMMM Odası	341	79,30	89	20,70	430
Gaziantep SMMM Odası	283	77,96	80	22,04	363

Kaynak: TEOS veritabanından derlenmiştir.

Bu çalışmanın verilerinin toplandığı 2012 yılı sonu itibarıyla mevcut SMMM'lerin sayısı 72984 kişi olarak tespit edilmiştir. SMMM'lerin yaklaşık %73,6'sı erkek (53694 kişi), %26,4'ü (19290 kişi) ise kadındır (TÜRMOB 2012 Yılı Faaliyet Raporu – Çalışma Dönemine Bakış, 14). 1991-2001 yılları arasındaki SMMM stajyerlerinin cinsiyete göre dağılımı %78,09 erkek, %21,91 kadın iken (Bayazıtlı, 60), günümüzde hem kadın SMMM'lerin oranının %26,4'e yükselmiş olması, hem de kadın stajyerlerin oranının %44'e ulaşarak on yılda yaklaşık iki katına çıkması, muhasebe mesleğine kadınların ilgisinin ve muhasebe mesleğinde kadınların ağırlığının arttığını göstermektedir.

26.07.2008 tarihli ve 26948 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5786 Sayılı Kanun ile stajyerlerin en az lisans düzeyinde bir üniversite eğitimi tamamlamış olma zorunluluğu getirilmiştir. 2009 yılından sonra staja başlayan stajyerlerden 23306 kişi lisans, 760 kişi yüksek lisans, 2 kişi de doktora eğitimini tamamlamıştır. Stajyerlerin çok önemli bir kısmı lisans mezunudur. Bununla birlikte son yıllarda yüksek lisans eğitimi alan / almaya başlayan stajyer sayısı artmaktadır. Özellikle tamamlanan iktisat, maliye, işletme, muhasebe, finansman, denetim ve vergi ile ilgili alanlardaki yüksek lisans programlarının staj süresini bir yıl, aynı alanlarda tamamlanan doktora eğitiminin staj süresini 1,5 yıl kısaltıyor olması (SMMM Staj Yönetmeliği, md. 9-d) stajyerleri bu eğitimlere yönlendirmektedir. İzleyen yıllarda yüksek lisans mezunu stajyer ve meslek mensubu sayısının artması beklenmelidir. Bu durum genel olarak Türkiye'de mesleğin ve meslek mensuplarının kalitesini arttıracaktır.

Tablo 7: 2009-2012 Yılları Arasında, Mezunları Muhasebe Mesleğine En Fazla Yönelen İlk 10 Üniversite

Üniversite	Stajyer Sayısı	%
Anadolu Üniversitesi	16211	67,5
İstanbul Üniversitesi	603	2,5
Dokuz Eylül Üniversitesi	551	2,3
Marmara Üniversitesi	548	2,3
Uludağ Üniversitesi	538	2,2
Dumlupınar Üniversitesi	350	1,5
Karadeniz Teknik Üniversitesi	332	1,4
Celal Bayar Üniversitesi	330	1,4
Gazi Üniversitesi	280	1,2
Selçuk Üniversitesi	239	1,0

Kaynak: TEOS veritabanından elde edilen verilerin değerlendirilmesiyle düzenlenmiştir.

Stajyerlerin mezun oldukları üniversiteleri gösteren Tablo 7'deki veriler de dikkat çekicidir. Buna göre stajyerlerin yaklaşık %62,1 gibi büyük bir oranı Anadolu Üniversitesi'nden (bunun da büyük bir kısmı AÖS'den) mezun durumdadır. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (örgün eğitim) mezunlarının toplam stajyerlere oranı ise %5,4'tür. Anadolu Üniversitesi'ni en yakından izleyen diğer üniversitelerden mezun olanların dağılımına bakıldığında İstanbul Üniversitesi mezunlarının oranının %2,5; Dokuz Eylül ve Marmara Üniversitesi mezunlarının oranının %2,3 olduğu hesaplanmıştır. Bu yüzdeler, üzerinde düşünülmesi gereken bir duruma işaret etmektedir.

Üniversitelerde muhasebe bölümlerinin olmaması yukarıdaki durumu açıklamak için akla gelen ilk nedenlerden birisidir. Muhasebe mesleğine en yakın bölüm olarak öne çıkan işletme bölümü mezunlarının öncelikli tercihleri arasında muhasebe mesleğinin geri planda kaldığı çok açıktır. Köklü üniversitelerin siyasal bilgiler, iktisadi ve idari bilimler, işletme ve iktisat fakültelerinden mezun olan öğrencilerin öncelikli hedefleri arasında genellikle kamu sektörü veya finans sektörü öne çıkmaktadır. Tablo 7'deki veriler, bu hedeflerini tutturamayanların muhasebe mesleğine kaydığı izlenimi uyanmaktadır. Stajyerlerdeki yüksek yaş ortalaması da bu durumu destekleyici bir delil olarak değerlendirilebilir. Üç büyük il dışındaki üniversitelerden mezun olan öğrencilerin muhasebe mesleğine daha fazla eğilim göstermeleri beklenebilecekken, Tablo 7'deki veriler bunun da gerçekleşmediğini göstermektedir.

AÖS mezunlarının stajyerler arasında çok büyük bir ağırlığa sahip olması da tersi bir şekilde açıklanabilir. Pek çok kurumda personel seçiminde AÖS mezunları öncelikli olarak tercih edilmekte, başka bir deyişle AÖS mezunlarının işe girmeleri zor olmaktadır. Buna karşılık serbest meslek niteliğinde bir meslek olması, mesleğe giriş koşullarının kanunla belirlenmiş ölçütlere dayanması, belirlenen ölçütlerin rasyonel değerlendirmelere dayalı olması ve bu değerlendirmelerle ortaya konan koşulları sağlayan herkesin yapabileceği bir meslek olması nedeniyle AÖS mezunlarının muhasebe mesleğine yönelmeleri doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

6. SONUÇ

Dünyada muhasebe mesleğine girişte aranan koşullar arasında yer alan staj, muhasebe meslek mensubu adaylarının aldıkları kuramsal bilgilerin uygulamayla birleştirilmesi ve meslek bilincinin yerleştirilmesi için önemli bir aşamadır. Muhasebe mesleğinin ilerlemesi, muhasebeyi kendisine meslek olarak seçecek nitelikli bireylerle gerçekleşecektir.

Nitelikli bireylerin muhasebe mesleğine kazandırılması, diğer faktörlerin yanında, muhasebeyi meslek olarak seçenlerin motivasyonunun iyi analiz edilmesine de bağlıdır. Bu nedenle, meslek mensubu adaylarının çeşitli yönlerden analiz edilmesi, muhasebe mesleğinin geleceğini planlama görevini taşıyan meslek örgütlerinin de temel görevlerinden biri olmalıdır.

Türkiye'de muhasebe mesleğine giriş koşulları, staj süreci ve yeterlilik sınavları 1990'lı yılların başından bu yana düzenli ve aralıksız biçimde, dünyadaki muhasebe eğitimi alanındaki gelişmeleri yakından izleyen bir yaklaşımla bugüne kadar gelmiştir. Türkiye genelinde eşit koşullarda gerçekleştirilen staja giriş sınavı, staj süresinin üç yıla çıkarılması, stajyerlerin zorunlu eğitimi, mesleki yeterlilik sınavları yirmi yılı aşkın sürede gerçekleşen önemli aşamalarıdır.

Muhasebe mesleğinin daha ileri noktalara taşınabilmesi için her alanda olduğu gibi değişimlere ve yeni adımlara ihtiyaç vardır. Staj sürecinin ele alındığı bu çalışma kapsamında stajyerlerin niteliklerinin artırılmasına ilişkin olarak muhasebe meslek mensuplarına, muhasebe meslek

örgütlerine ve üniversitelerin ilgili bölümlerine önemli görevler düşmektedir.

Stajyerlerin iyi bir staj eğitiminden geçmesi ve muhasebe mesleğinin geleceği için meslek örgütü - stajyer - meslek mensubu ilişkisinin sağlam kurulması ve tarafların iletişiminin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Mesleğe olan yüksek talep nedeniyle meslek örgütünün büyümesinin bir sonucu olarak, örgütün meslek mensupları ve stajyerlerle iletişimde aksaklıkların yaşanmamasına yönelik planlamalar yapılmalıdır.

Muhasebe mesleğine ağırlıklı olarak Anadolu Üniversitesi ve özellikle AÖS mezunlarının yöneliyor olması, diğer üniversite ve fakülte mezunlarının muhasebe mesleğini öncelikli olarak tercih etmemesi de üzerinde düşünülmesi gereken noktalar olarak öne çıkmaktadır. Saygın bir meslek ve nitelikli meslek mensupları hedefi doğrultusunda bu konulara ve bu çalışmanın yazarlarına göre bu sorunlara bulunacak cevaplar, muhasebe mesleğinin cazibesinin arttırılması ve muhasebe meslek mensuplarının kalitesinin yükseltilmesi yönündeki çalışmalara katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Bayazıtlı, Ercan. 2002. Staja Başlama Staj Değerlendirme ve Mesleki Yeterlik Sınavları (1991-2001). Ankara. Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları. Yayın No: 44.
- Fédération des Experts-comptables Européens (FEE). Admission to the Professional Accountant and Auditor – A Comparative Study. Aralık 2002. “http://www.fee.be/images/publications/qualification/Admission_to_the_Profession_of_Accountant_and_Auditor_02121532005491527.pdf”. 07.06.2013.
- Özbirecikli, Mehmet, Pastacıgil Arın. “Türkiye’de Muhasebeci Eğitiminin Gelişim Süreci: IFAC Standartları ile Mukayeseli Bir İnceleme”. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Ocak 2009. Sayı: 41. Sayfalar: 97-113.
- Uzay, Şaban. “Muhasebe Meslek Stajyerlerinin Sorunları ve Beklentileri: Bir Araştırma”. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Ocak 2005. Sayı: 25. Sayfalar: 70-78.
- TÜRMOB 2012 Yılı Faaliyet Raporu. “Çalışma Dönemine Bakış ve İstatistikler”. “<http://www.turmobil.org.tr/TurmobilWeb/Attachment.aspx?param=+quFU/yYHWfPiba/jgd4AK2fiWUR-kI9INKNmrS5GwlhpYfYZAQH49sy7FaotVpyBfi28ox1t7D4=>”. 07.07.2013.
- Stajyer El Kitabı, “<http://www.tesmer.org.tr/images/docs/elkitabi.pdf>”. 15.06.2013.